

СИСТЕМ КАО ИЗРАЗ УРЕЂЕНОСТИ ОДРЕЂЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ У ДРУШТВУ

Сажетак: Овај рад је покушај аутора да се дубински анализира сам појам „систем” у различитим контекстима почев од самог почетка употребе тог термина до његове научне интерпретације у другој половини XX века. веома је важно да се сам израз „систем” са научног аспекта анализира и интерпретира како би у пракси значај тог појма био адекватан његовом стварном теоријском значењу са интердисциплинарног аспекта. У раду је успостављен логички континуитет анализе и дефинисања појма „систем”, почев од филозофског схватања појма систем све до почетка XXI века када се значење тог појма проширило на ве сфере људске делатности и природног окружења у којем човек делује.

Кључне речи: Систем, друштво, држава, наука, управљање системом

Филозофско тумачење појма „систем” је значајно допринело да се његова употреба до почетка XXI века прошири у све сфере људске делатности и природног окружења у којем човек делује, стога реч систем постао један од најчешће употребљаваних израза. Анализе спроведене још средином 60-их година XX века у САД којима је циљ био да се утврди учесталост појаве појединих речи у насловима, објављених, научним радовима, чланцима и монографијама објављеним у Америци у петогодишњем периоду како би се утврдило која доминантна питања и проблеми оптерећују савремену науку. Та истраживања су показала су да је реч систем једна од три најчешће употребљаване речи. Извори идеје о системима налазе се у делима старогрчких мислилаца. Аристотел, Платон, Демокрит и други, су утврдили да у свету око њих постоји неки ред који је разумљив и којим се може управљати. Позната су Аристотелова схватања мисаоног остваривања унапред одређеног смисла о збивањима и стварима која се заснивају на ставу да свако догађање и постојање има своју одређену сврху. Према таквој телеологији, (коју су заступали још и Платон, Питагора, од којих и потиче сам израз, али и многи други средњевековни филозофи), у природи се све збива према иманентним сврхама које се налазе у

самим процесима. Један од задатака филозофије је откривање и тумачење сврхе појединих предмета и појава. Аристотел је, осим тога, аутор једне од најзначајнијих система идеја и то да је „целина више него збир свих њених елемената”.¹ Реч систем најчешће је уско повезана са појмом реда или поретка, тј. амбијента у коме влада ред и систематичност. За разумевање овог појма неопходно је разумети карактеристике система, а посебно *елементе* као функционалне - саставне делове система; *структуру* као скуп односа и веза у систему и *функцију* која дефинише сврху и улогу система. За разлику од овог значења система као објективног (спољног) реда света постоји и његово субјективно значење. Према том значењу систем је пројектовани скуп сазнања. Ово значење изразитије се јавља у оквирима субјективизма модерне филозофије, од Декарта (*René Descartes*) до Канта (*Immanuel Kant*), где се појам система првенствено везује уз особине умног сазнања чија је веза са спољним поретком ствари у суштини претпостављена. У античком су раздобљу развијена два супротна филозофска концепта целине позната под називом метафизички финализам и механицизам. Метафизички финализам формулисан је у размишљањима Платона и Аристотела. Полазиште је идеја да сваку целину карактерише неки специфичан фактор који том скупу делова даје значајну целовитост што значи да свака целина која је састављена од делова има неко својство које се по нечему разликује од својства њених саставних делова. У том смислу, целина је „надређена” деловима тј. она је више него збир делова. Механицизам који се веже уз Демокритову (*Δημόκριτος*) материјалистичку филозофију, тврди да целинама припадају управо она свосјтва која карактеришу њихове саставне делове. Целина се, према том схватању, може разумети тако да се проуче њени делови. Она је механички збир делова па се њено проучавање своди на рашчлањивање и анализу њених елемената. Посебно значење појам система је добио у Хегеловој филозофији. Према његовом схватању сама стварност чији се развитак одвија током развитка његове битне идеје замишљена је као систем. Хелегова је дијалектика представљала и нови поглед на проблеме целина. Посебна својства целина у односу на њихове саставне делове не објашњавају се више метафизички нити неком апстрактном, трансценденталном сврховитишћу, него последицом законитости интеракције саставних делова целине. Овакав поглед нешто касније (друга половина XIX века) довео је до схватања да су целине уствари системи чији су елементи повезани ланцем узрочно-последичних односа. Целине поседују својства која се разликују од својстава њихових делова. Зато имају сопствене начине функционисања који се не могу изводити из начина функционисања њихових компонента.²

Даљњи развој човечанства, његовог начина функционисања и околине у којој делује, а који су били описани сложеностишћу појава (друштвених, политичких, техничких, природних итд) популаризовали су употребу појма систем. Појам се током своје употребе развио као средство изражавања одређене категорије појава са неким општим значењима које су у стању представити сложе-

¹ Eugen Pusić, *Upravni sistem*, Knjiga prva, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1985. стр. 8.,

² Churchman Charles West *Системски приступ*, ЦДД ССОХ. Загреб, Опћа енциклопедија. ЈЛЗ.Загреб, 1981.

ност тих појава. Тај је појам напросто постао саставни део свих сфера људске делатности. Узрок томе нису били само захтеви за модернизацијом научних приступа већ и објективни разлози који су мењали услове живота, на пример техничко-технолошки развој, индустријска револуција и на њима засноване нове организације производње.

Појам циљ и дефинисање система

Појам система се може одредити на начелном односно уопштеном нивоу. Реч систем грчког је порекла (грч. *systema, systematos*) а уопштено тај појам подразумева *састав, целину, скуп, збор, уређење, правилност, склад, складност, распоређеност, сређеност, организованост, повезаност, сврсисходност*.³ За систем се може рећи да је скуп објеката(делова, компоненти) са релацијама између њих и њихових атрибута(особина, својстава). Релације повезују систем у целину. Премда цела природа представља систем, за решавање многобројних теоријских и практичних задатака из спољашње средине издвајају се мање целине(скупови објеката и појава) и посматрају као самостални систем, који се по потреби деле на подсистеме.⁴

Математички приказано тај појам се може означити формулом: систем=јединице+интеракција+структура. Разрада овог општег схватања указује да систем подразумева јединствено уређење делова у целини. Изразом систем увек се означава само такав скуп елемената код којег је положај сваког од тих елемената битно одређен његовом функцијом у односу према целини и другим елементима.⁵ Појам система старијег је датума. Он је стар барем колико и европска филозофија која је и извориште самог појма. Традиционалне дефиниције система одређују систем као целине које се састоје од делова, али су више него збир свих делова.⁶ Насупрот чињеници да системи, представљају интерес истраживача од најранијих раздобља, треба истакнути да општеприхваћена односно генеричка дефиниција појма систем не постоји, зато зависно од угла посматрања при истраживању, предмету или циљу истраживачког интереса сваки аутор дефинише систем на различит начин.

Анализирајући постојеће дефиниције појма система проф. Еуген Пусић је дошао до закључка да је постојећа појмовна одређења могуће груписати у две групе које истовремено представљају и две основне теоријске оријентације. *Прва* група дефиниција нагласак ставља на унутрашњу структурираност система и на тражење правилности и законитости овог унутрашњег поретка. *Друга* група дефиниција у средишту интереса, има систем као ентитет у односу према околини што значи да се, бавећи околином, баве и оном што није систем односно није обухваћено њему својственим правилностима.⁷

³ Bratoljub Klaić, *Veliki riječnik stranih riječi*. Zora, Zagreb, 1974, стр. 1212.

⁴ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 556,

⁵ *Орџа енциклопедина*, ЈЛЗ, Zagreb, 1981.

⁶ Niklas Luhmann, *Teorija sistema: Svrhovitost i racionalnost*, Globus, Zagreb, 1991, . стр.45.

⁷ Eugen Pusić, *Upravni sistem*, Knjiga prva, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1985. стр. 13.

Према нешто једноставнијим дефиницијама (чији су аутори углавном из западних држава, нпр. Miller, White, Askoff, Rapoport итд.) систем је скуп јединица с односима међу њима односно укупност односа међу јединицама или, пак, скуп елемената у интеракцији,⁸ а према сложенијим дефиницијама систем је: скуп елемената у међусобном односу од којих је сваки у директном или индиректном односу са сваким дугим, а сваки је под скуп у односу са другим под скупом: сваки ентитет, појмовни или физички, који се састоји из међусобно зависних делова: скуп објеката са релацијама тих објеката и њихових атрибута. У ову групу дефиниција које у средишту имају унутрашњу структурираност система може се додати и одређење према којем се систем односи на саставне делове и њихово међусобно деловање кроз време, укључивши *feedback*.⁹ Нешто различито, иако на истим основама, у својем „Системском приступу” систем дефинише и Тилес (*Seymour Tilles*). За њега је систем скуп делова који су у међусобном односу и чине целину различиту од њених саставних делова, ако их посматрамо одвојено.¹⁰

За разлику од ових аутора који при дефинисању појма система нагласак стављају на његову унутрашњу организованост, немачки теоретичар, социолог Лухман (*Niklas Luhmann*) је један од предводника теоријске оријентације која при дефинисању појма систем изоставља његову унутрашњу структуру. У својој Теорији система која је један од примера савремене организације теорије у њеној посебној верзији он системе одређује као идентитете који се одражавају у комплексној и променљивој околини стабилизовањем разлике унутрашњост-спољни свет. Другим речима, Лухман системе схвата као свако реално биће које се представља идентичним, делимично на основу сопственог реда, делимично на основу спољних околности, у једној сасвим комплексној, променљивој околини којом се не може потпуно овладати.¹¹

Можда је једну од најпотпунијих дефиниција и анализу појма систем дао Churchman, аутор једног од значајних дела посвећено системском мишљењу које је надахнуло неколико генерација системских истраживача и научника. За њега је систем „скуп елемената усклађених тако да остваре одређене циљеве”.¹² Према Чрчману (*Churchman Charles West*), овакво одређење појма систем упућује на закључак о постојању пет елемената неопходних за његово потпуно схватање. То су: *циљ система, његова околина, ресурси система, компоненте система и управљање системом*.¹³

Током разматрања и анализе циља система понекад се јављају одређене нејасноће. Када се говори о циљу треба имати на уму постојање циља система као целине, али и могућност да сваки од појединих елемената има свој циљ.

⁸ Исто, стр.11.

⁹ Исто, стр.12.

¹⁰ Seymour Tilles, *The Manager's Job: A Systems Approach*, наведено према: Perko-Šeparović, I. *Teorije organizacije*, Školska knjiga, Zagreb, 1975. стр. 37.

¹¹ Niklas Luhmann, *Teorije sistema: Svrhovitost i racionalnost*, Globus, Zagreb, , 1991. стр.5 и 143.

¹² Churchman Charles West, *Sistemski pristup*, CDD SSOH, Zagreb, 1986, стр.30-41

¹³ Siniša Tatalović, *Upravljanje u političkim sustavima isustavima obrane*, DEFIMI, Zagreb, 1997, стр. 13-17

Наравно, да је за ефикасност система пресудан циљ система као целине. Такође, постоје и тзв. исказани и стварни циљеви система. У директној вези са циљевима система, посебно са недоумицама око двојности циљева (система као целине и његових елемената понаособ, исказаних и стварних) посебну важност имају тзв. мере перформансе система. Чрчман сматра да су, тзв. мере перформансе система критерији који говоре колико је систем ефикасан. Перформанса је већа што је резултат бољи. Очигледно је, дакле, да су са аспекта циља, за систем пресудни циљ система као целине и његов стварни циљ.¹⁴

У појмовном и теоријском смислу системска анализа политичког живота води порекло од идеја о теорији система као најширој теоријској оријентацији у области проучавања природе и друштва. Замисао о теорији система у облику програма изложена је у радовима биолога фон Берталанфија (*Ludwig von Bertalanffy*) 20-их година XX века, а нарочито почетком, 50-их година са покретањем питања унификације науке, када је у САД основано удружење за проучавање општих система (*Society for the Advancement of General Systems Research*) и почео да излази специјализовани часопис за ова питања (*General Systems*). У основи ових напора на развијању опште теорије система био је покушај повезивања и остваривања комуникација између дисциплина природних и друштвених наука. Главно средство за остварење ове замисли представљао је општи модел система са свим обележјима једне минималне појмовне схеме и програма од кога би полазиле различите дисциплине. Основни елементи овог модела су: међузависност и повезаност ужих делова (подсистема) у ширу целину (систем), постојање граница које раздвајају један систем од других и сплет специфичних односа који се успостављају између система који се проучава и средине (осталих параметарских система). Примена овог модела у политичкој науци праћена је и усвајањем идеја развијених у кибернетици о важности информација и процеса повратне спреге (*feedback*). Идеје о значају и плодотворности система као аналитичког оруђа у политичку науку су продрле са закашњењем. Под утицајем особености процеса формирања политичке науке као самосталне научне гране, системски приступ се чешће прилагођава за потребе политичке анализе од стране неполитиколога. Један од изузетака у овом погледу представљају радови америчког политиколога Дејвида Истона (*David Easton*), који је најјасније и најпотпуније заступао становиште о потреби системске анализе политичког живота, као и неких других политиколога (*Karl Deutsch, Gabriel Almond* и др.).¹⁵

Околина и ресурси система

Околина система је све оно што се налази изван система. С обзиром на однос према околини системи се у литератури обично деле на отворене и затворене. Отворени су они на које утиче околина што подразумева да између њих и околине постоји динамичка размена и интеракција, док код затворених тако нешто не постоји што значи да на њих околина не утиче нити се са њом

¹⁴ Исто,

¹⁵ *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 972

налазе у интеракцији. Но, нису ретки ни аутори који све системе сматрају отворенима. Околина система налази се изван контроле система и на њу систем може делимично утицати.¹⁶ С друге стране, околина система у значајној мери може детерминисати рад система. На пример, ако се анализира нека државна институција као узорак система, тј. уколико такав систем има фиксиран прорачун који се не може повећати никаквом његовом активношћу јасно је тада да прорачунска ограничења представљају околинину таквог система и да битно одређују његово функционисање. Међутим, уколико се неким организацијским променама унутар система може утицати на прорачунска средства тада неки од процеса финансирања државне институције као узорка система нису околина система већ припадају самом систему. Овим је уједно назначено да околинину система није увек лако одредити. На пример, поставља се питање је ли политичка активност односно чланство менаџера неког предузећа у разним политичким организацијама које на њега могу вршити разне притиске саставни део тог предузећа као система. Чрчман сматра да је сасвим јасно да његова политичка активност припада систему (предузећу), иако једва да заузима неко место у „костуру” система. За објашњење следеће карактеристике околине система тзв. Очекиване потражње што се сматра једним од најважнијих аспеката околине система, као пример може послужити предузеће које своје производе настоји пласирати на тржиште. Неспорно је да предузеће својим поступцима (рекламирање, цене) може утицати на успешност пласмана својих производа на тржишту. Но, коначни суд о успешном пласману доноси околина система коју у овом случају представљају крајњи корисници и потрошачи производа тог предузећа тј. купци. То значи да је потражња за производима тога предузећа детерминисана околином односно купцима и да они утичу на деловање система (предузећа): већа потражња значи већу производњу што доноси већи профит и обратно. Ресурси система налазе се унутар система. То су средства (кадрови и њихов профил и степен образовања, финансије, начин и време рада, инструменти, техника, технологија, мотивација) помоћу којих систем остварује своје задатке. За разлику од околине, ресурси су ствари на које систем може утицати односно може их мењати и употребљавати у своју корист. Дакле, систем може одредити које ће лица радити на којим пословима, како и колико ће они то радити, како ће се утрошити финансијска средства итд.¹⁷

¹⁶ E.F.Emery и E.I.Trist су у разматрању односа организације (а тиме и система чије су оне саставни делови) и околине диференцирали четири могућа типа околине (процесе по којима долази до интеракције околине и организације система они називају ”каузална потка”). Ти типови су уједно и фазе у развоју околине: од крајње статичне до крајње динамичне. Први тип је околина у којој су циљеви и опасности релативно стални и распоређени без неког реда. Њезин утицај на систем је најмањи. У другом типу околина је сложенија, иако је још увек мирна. Циљеви и опасности су груписани и међусобно причвршћени. Трећи тип је тзв. Узнемирана реагујућа околина (*distributer reactive*) док је четврти тип околине подручје немира односно турбулентне околине: Emery, F.E: Trist, L.E. The Casual Texture of Organizational Environment, Human Relations, Vol. 18, 1965, приказано према: Перко-Шепаровић. И. *Теорије организације*, Школска књига, Загреб, 1975, стр.92-93.

¹⁷ Siniša Tatalović, *Upravljanje u političkim sustavima isustavima obrane*, DEFIMI, Zagreb, 1997, str. 19,

Компоненте и карактеристике система

Компонентама система, деловима система или подсистемима називају се ресурси система из којих произлазе специфични резултати. Сваки систем састоји се од низа делова односно под система који су структурирани на, или на функционалном начелу. У односу на традиционалну анализу система када су компоненте биле засебно разматране, у савременим условима у средишту пажње је целокупни систем односно функција или активност коју треба извршити. Стављање нагласка на задатке система, а не на његове организацијске делове посебно је важно зато што се анализирањем задатака може истражити вредност једне активности (пример, образовање у односу на одбрану у једној држави) са становишта целог система. Посебним анализирањем организацијских делова система истраживање таквих вредности није могуће. Овај је приступ посебно важан са аспекта управљања системима. Наиме, у завршној анализи се омогућује сагледавање улоге поједине организацијске јединице унутар система и њене ефикасности, а што ствара основу за евентуално предузимање додатних мера за повећањем мере перформансе поједине компоненте (уколико је она не задовољавајућа) како би дошло до повећања мера перформансе целокупног система. Посматрајући систем као средство изражавања одређене категорије појава, неке опште карактеристике које су у стању одредити сложеност тих појава професор Еуген Пусић пише да се појам систем у науци употребљава паралелно са све већом могућношћу људи да захвате сложеност своје животне проблематике. У том смислу, он истиче да се карактеристике појма систем могу груписати у три категорије: *општа повезаност појава, контингентност и динамика супротности*.¹⁸ Ове се карактеристике посматрају у следећем значењу појма система: Целина *система* увек је више од збира својих делова. То својство система назива се холизам или синергизам и подразумева да је систем увек више од збира својих елемената. Он је више од збира својих елемената због начела интеграције које подразумева успостављање бар једне везе између бар два елемента. Посредством начела интеграције успоставља се целина система. *Елементи у систему* повезују се комбиновано тј. међусобно директно, али и преко целине, при чему се задржава реализам директних односа између елемената, али има у виду и целина система.

Унутар опште повезаности као засебне карактеристике система, сви односи међу појавама могу бити контингентни. Појам контингентност (лат. *contingere*-случајност, могућност, евентуалности)¹⁹ најлакше се може одредити као појам који значи „овисно о околностима”. Реч је о појму који су у теоријском смислу (теорија контингенције – A Contingency Theory) уобличио Paul R. Lawrence и Jay W. Lorsch, амерички стручњаци за питања теорија организације.²⁰

¹⁸ Eugen Pusić, *Upravni sistemi*, Knjiga prva, Grafički zavod Hrvatska, Zagreb, 1985, стр.13-19.

¹⁹ Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Državno izdavačko preduzeće Hrvatske, „Zora.” Zagreb, 1974. стр. 693.

²⁰ Lawrence.R.P: Lorsch W.J. *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*, Harvard University, Бостон, 1967.

Посматрано са аспекта система, контингенција значи да односи међу појавама могу бити и другачији него што стварно јесу на одређеном месту и у одређено време. Сложеност контингенције систем изражава кроз своје елементе. Наиме, реч је о томе да елементи имају своја својства односно атрибуте и да се кроз њих и вежу. Будући да исти елементи могу имати више атрибута они могу припадати различитим системима. Контингентност је за сваки елемент другачија. Под другим околностима исте се појаве могу значајно везати с другим појавама посредством својих других атрибута, на други начин у друге целине.²¹

Теорија система у процесу управљања системом

Појам управљање се дефинише на различите начине. Према једној од дефиницима то је континуирана делатност повезивања више људи у акцији на обављању неких друштвених послова. Делатност управљања тече у оквиру система правила којима су, с једне стране, утврђени њезини поступци и дефинисане методе, а с друге стране, одређени интереси којима треба служити.²²

Након тога, управљање системом односи се на генерисање планова који укључују проучавање укупних циљева система, његових ресурса и компоненти. Другим речима, управљање системом поставља циљеве компонентама система, да лоцира ресурсе те контролише ефикасност система тј. његову перформансу.

Општа теорија система (*systems theory*) као нова научна дисциплина, има циљ да испита законитости свих система, како механичких/техничких тако и биолошких и друштвених подједнако. Предмет њеног проучавања су законитости повезивања делова у целини., законитости интеракције унутар система као и интеракције између система и околине. Установљавањем опште теорије система омогућена је њена примена у свим сферама људске делатности с циљем да се, како то истиче Јанг (*Oran R. Young*), избегне расцепканост постојећих знања односно интегрирају знања која долазе из других дисциплина.²³ Поједини аутори (нпр. *Anthony James Gregor*) тврде да се општа теорија система не може назвати теоријом будући да она ствара само концептуални оквир, али не и теорију, док други (*Anatol Rapoport*) тврде да то није теорија у оном смислу како се та реч употребљава у науци већ да се може описати више као програм или усмерење у филозофији.

Као један од поборника опште теорије система Јанг сматра да теорија доказује да сви системи без обзира је ли реч о механичком, органском, људском или друштвеном поседу карактеристичне црте које су у највећој мери заједничке.²⁴ Због тога и јесте потребно проучавати те црте које имају исте

²¹ Eugen Pusić, *Nauka o upravi*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, стр. 11,

²² Исто, стр. 9.

²³ Oran R. Young, *Systems of Political Science*, Englewood Cliffs, 1968; Вукадиновић. Р. Међународни политички односи, Барбат, Загреб, 1998.стр.349.

²⁴ Oran R. Young, *Systems of Political Science*, приказано према: Radovan Vuakdinović, *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998. стр. 349.

карактеристике што, према Болдингу (*Kenneth Boulding*) (такође једном од оснивача опште теорије система), треба бити главни тзв. костур науке који даје средишњи оквир разматрања.²⁵ С друге стране, амерички социолог Талкот Парсонс (*Talcott Parsons*) као велики поборник системског приступа у посматрању друштвених појава сматра да сваки систем без обзира на све његове карактеристике мора остварити неке основне функције уколико жели опстати и бити стабилан. Прва карактеристика подразумева потребу сваког друштвеног система да одржи могућност свог очувања и репродукције целине или главних карактеристика. Зато сваки систем мора бити способан да узме у обзир све нове чињенице и околности и да се њима прилагоди. Друга функција односи се на остварење циља система. Циљеви система су различити, а најосновнији циљ је опстанак система. Трећа карактеристика је интеграција система која подразумева кохерентно функционисање битних делова система и њихово понашање на основу којег се могу видети одређене правилности у односима између система и подсистема. Циљ теорије система је проналажење метода, приступа и начина, помоћу којих се могу сагледати и поједноставити и врло сложене и компликоване појаве и тиме их учинити доступним научном посматрању и решавању. Основни задатак теорије система је откривање и дефинисање у разумљивом облику тзв. системских законитости, тј. законитости које се јављају у сложеним појавама које се називају системима и припрема сазнања у решавању научних и практичних проблема.

James E. Dugherty и Robert L. Pfaltzgraф сматрају да су за теорију система битне следеће категорије:

1. унутрашња организација и модели интеракција међу бројним елементима, за које се претпоставља да чине систем;
2. однос и границе између система и његова окружења, а посебно природа и утицај инпута из окружења и аутпута система у окружење;
3. функције система, структуре за обављање тих функција и њихов утицај на стабилност система;
4. хомеостатички механизми које систем има на располагању за постизање своје равнотеже;
5. класификација система на отворене и затворене или на биолошке, техничке и друге;
6. структурирање система на различите нивое, локација под система унутар система и модел интеракција међу самим подсистемима, али и између под система и целокупног система.²⁶

У разматрању опште теорије система поједини аутори упозоравају да се она понекад замењује са системом анализе која је у ствари методологија разумног закључивања компликованих проблема који се ради лакшег посматрања деле и раздвајају на секције. Другим речима, системска анализа је скуп техника које помажу организовању података, али она сама не поставља никакав уна-

²⁵ Kenneth Boulding. *General Systems, The Skeleton of Science*, приказано према: Вукадиновић. Р. *Међународни политички односи*, Барбат, Загреб, 1998. стр.349.

²⁶ Anton Grizold, *Међународна сигурност: Теоријско-институционални оквир*, Факултет политичких зnanosti, Загреб, 1998. стр. 78-79.

пред фиксиран циљ, док је системска теорија интегрални скуп концепата, хипотеза и предлога који су примењиви у спектру људског знања.²⁷

У непосредној вези са општом теоријом система је и систем промишљања. Системско мишљење темељи се, пре свега, на посматрању свих предмета при чему се елементи система објашњавају на основу њихових интеракција и односа у оквиру процеса функционисања целине, а не обратно. Оно представља трећу фазу у развоју науке. Сваки систем као релативно независна целина утиче на своје окружење и трпи његове утицаје. Окружење представљају сви други системи или делови система са којима је један систем у комуникацији. Политички систем једне земље као скуп политичких институција и њихових међусобних веза не би могао адекватно да функционише ако не би стално, поред осталог комуницирао и са економским системом, и ако не би у зависности од економских промена прилагођавао своје деловање као политички систем. С друге стране када промене у економској структури не би трпеле утицај и усмеравања од стране политичких фактора (партија, парламената итд.) економски систем као релативно независна целина не би могао нормално да се развија. Сви утицаји средине, еколошке биолошке, личности и друштвене средине (економски систем, друштвена структура, култура) - чине инпут политичког система, при чему се не сме занемарити ни деловање унутрашњих инпута који долазе од политичких подсистема (изборни систем, странке, интересне групе, политичка култура итд.). С друге стране, утицаји политичког система на средину граде аутпут (*output*). Сви инпути се манифестују у два вида: као захтеви (*demands*) и подршке (*supports*). Захтевима се утиче да носиоци власти изврше одређену расподелу вредности. Подршка представља релативно упрошћено средство за анализу другог главног извора утицаја средине на систем. Као што прелазак захтева преко извесних критичних граница отежава функционисање система, тако и пад подршке (која може бити усмерена према режиму, носиодима власти као личностима и политичкој заједници) испод извесне границе може да изазове сличне последице. У складу са представом о политичком систему као отвореном и активном систему, аутпути не представљају крајњу тачку једног унутрашњег процеса, већ стално међуделовање између политичког система и средине. Аутпути представљају део континуелног ланца активности, који је већ означен као повратна спрега, у оквиру кога инпути и аутпути посредно или непосредно утичу једни на друге и заједно на политички систем и средину. Повратна спрега има више делова: производња аутпута од стране власти, реакција друштва на аутпуте, преношење информација о овој реакцији носиоцима власти и, на крају, акције власти које следе. У овом сталном току и размени утицаја и информација између средине и система лежи способност политичког система да опстане, истраје у свету сталних промена. У самој америчкој политичкој науци, у који су Истонова (*David Easton*) и слична схватања извршила највећи утицај, већи број критичких примедби је изречен на рачун системске анализе и поред тога што је ово допринело осветљавању неких мало испитиваних страна у анализи политичког живота: Сис-

²⁷ Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998. стр. 349.

темска анализа, која представља појмовни оквир или приступ, утиче дестимулативно на развијање теорије области проучавања политике. Ослањање на аналогичне између политичког система и тзв. активних система је неумерено и доводи у крајњој оцени до губљења из вида стварног богатства и разноликости политичког живота.²⁸ Стављајући нагласак на систем и његово континуирано функционисање као циљ по себи, системска анализа уноси статична својства у политичка истраживања и занемарује значај револуционарних и макропромена. Сама искључивост идеје о систему, на крају, отежава трагање за другим аналитичким методама.²⁹

Литература:

1. Prof. dr sc. Siniša Tatalović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006,
2. Churchman Charles West, *Sistemski pristup*, CDD SSOH, Zagreb, 1986
3. Опћа енциклопедија. Ј.Л.З.Зagreб, 1981.
4. Klaić. B. *Veliki riječnik stranih riječi*. Zora, Zagreb, 1974,
5. *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, str. 556,
6. Luhmann.N. *Teorija sistema: Svrhovitost i racionalnost*, Globus, Zagreb, 1991.
7. Eugen Pusić, *Upravni sistem*, Knjiga prva, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1985.
8. Seymour Tilles, *The Manager's Job: A Systems Approach*, наведено према: Perko-Šeparović, I. *Teorije roganiazcije*, Školska knjiga, Zagreb, 1975.
9. Churchman Charles West, *Sistemski pristup*, CDD SSOH, Zagreb, 1986,
10. *Politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1975,
11. Perko-Šeparović. I. *Teorije organizacije*, Školska knjiga, Zagreb, 1975,
12. Klaić.B. *Veliki rečnik stranih reči*. Zora. Zagreb, 1974.stgr.693.
13. Lawrence.R.P: Lorsch W.J. *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*, Harvard University, Boston, 1967.
14. O Young, *Systems of Political Science*, Englewood Cliffs, 1968;
15. Vukadinović. R. *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998.stgr.349.
16. Boulding. K.*General Systems The Skeleton of Science*, prikazano према: Vukadinović. R. *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998.
17. Anton Grizold, *Međunarodna sigurnost: Teorijsko-institucionalni okvir*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1998.
18. D. Easton, *The Political System*, New York, 1953;
19. D. Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York, 1965;

²⁸ David Easton, *The Political System*, New York, 1953; David Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York, 1965;

²⁹ *Politička енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 972

SYSTEM AS THE REFLECTION OF ORDERLINESS OF A CERTAIN PRACTICE IN SOCIETY

Summary: The concept of the system can be determined at the general level. The term system has a Greek origin (systema, systematos) and in general it means composition, whole, aggregate, regularity, harmony, consistency, distribution, organization, connection, etc. For system can be said that it is a set of objects (parts, components) with the relations between them and their attributes (characteristics, properties). Those relations connects system in one unity. Although nature itself represent a system, we separate smaller units for the purpose of solving numerous theoretical and practical problems (sets of objects and phenomena) as independent systems which can be farther divide in subsystems. Mathematical this term can be indicated by the formula: $\text{system} = \text{units} + \text{interaction} + \text{structure}$. Elaboration of this general understanding indicates that the system includes a unique organisation of elements in one whole. In this sense under this term we mean set of elements in which all elements has their own position determined by their function in constant relation with the whole and other elements. In theoretical and conceptual sense system analysis of political life originates from the idea of the general system theory as the broadest theoretical orientation in the study of nature and society. The idea of the system theory in the form of programs is elaborated in the works of biologist Ludwig von Bertalanffy at the beginning of the 20th century, and especially in the early fifties with the emerging question of the unification of science. In that period in USA is established Society for the Advancement of General Systems Research and journal General Systems. In the essence of this efforts for development of general system theory it is the attempt for establishing connection between natural and social sciences.

Key words: system, society, state, science, system management